

I min Afhandling om Grönlændernes Fange - Redskaber ved Sælfangsten, som findes indført i Selskabets Skrifters 5te Binds 2det Hefte, lovede jeg p. 129. at ville i en anden Afhandling give Efterretning om deres Fange - Redskaber ved Landdyr - Fugle - og Fiske - Fangsten. Med Selskabets Tilladelse opfylder jeg nu dette mit Löfte, og bliver da nærværende Afhandling at ordne i 3de Hoveddele: I. Landdyr - Fangsten. II. Fugle - Fangsten, og III. Fiske - Fangsten.

I.

Landdyr - Fangsten og dertil hørende Redskaber.

Landdyr - Fangsten har aldrig været saa betydelig for Grönlænderne, som Sælhunde - Fangsten, men dog tilforn betydeligere, end den nu er, da Landdyrene ere blevne saa faa og fordrevne, siden Skydegevæhrerne bleve indførte ved de Danskes Ankomst til Landet. De Landdyr, man havde, og endnu tildeels har, at eftersætte, ere især *Rhensdyret* (*Cervus Tarandus*), *Field - Røven*

Vide Selsk. Skr. VI Deel. II Hefte 1816, G g

(*Canis Lagopus*) og den hvide Hare (*Lepus variabilis*)*). Thi Hvidbjörnen (*Ursus maritimus*) er mere at regne til Søe- end Landdyrene, da den meest opholder sig paa Isen, saavel den faste Iis som Drivisen, og svømmer fra en Iisflagge til en anden for at giøre Fangst, og kun, naar Drivisen kommer nær under Landet, pleier undertiden at stige op paa Landet, hvorfor og til den gierne anvendes samme Fangeredskaber som til Sælhundene og andre Söedyr, og især dræbes den strax med den store Lentze**) af flere i Selskab og helst naar de træffe den svømmende, thi paa Isen holder den ofte længe ud og bryder mange Lentzer for Grönländerne; derfor, naar de træffe den paa Isen med Hundeslæde, slippe de Hundene løs til Hielp at forfølge den, og imedens den mod dem forsvarer sin Bag ved at sætte sig til Modværge, giver den sig deslettere til Priis for Jægerne, som da faae Held til at lentze den***).

*) Denne har jeg i min Fauna grönl. p. 25. Spec. 25. beskrevet under Navn af *Lepus timidus*, fordi jeg troede, at den i det væsentlige var een og samme Art, som den almindelige Hare, og kun at ansee som dens Varietat, men, da andre siden have sat den for sig selv, som et særskilt Species under det Navn *variabilis*, vil jeg og følge dem heri, og gierne lade den beholde dette Navn, skiönt det ikke just passer paa den grönlandske Hare, der stedse er hvid baade Sommer og Vinter, og derfor snarere tilkom Navnet *albus* eller *candidus*.

**) See min forrige Afhandling paa anførte Sted p. 167. fig. 9.

***) Som det forestilles i Egedes grönlandske Naturel-Historie paa en Kobbertavle ved p. 46.

Hvad Rævefangsten angaaer, da har jeg allerede derom meldet i min Beskrivelse over *Field-Ræven**) og kan her forbi-gaae, saa at kun rester angaaende Rhensdyr- og Harejagten. Til den brugde de fordum et stort Slags Flitsbue, som nu er bleven fortrængt af Bösser, hvor disse kunne have, som Tilfældet er i Nærværelsen af alle Colonierne, hvorfor den sielden forekommer, og kan ansees som en Antiquitet, uden i de fra Colonierne længst bortliggende Egne Nord og Öst paa Landet; Men denne Bue er dog heel kunstig sammensat, saa at den fortjener omstændelig Beskrivelse med sit Tilbehör**).

Hele dette Jagt-Redskab med sit Tilbehör kalde Grönländerne under eet med det Navn Pissiksisak, og bestaaer af 3de Hoveddele: A. Buen, B. Pilen, og C. Koggeret, hvilke jeg hver for sig maae beskrive.

A. *Flitsbuen* selv (Fig. 1) kaldes Pissikse c : den som skyder ud (af Pissikpok, skyder eller træffer med en Buepil: fordi det er den, der giver Pilen sin Kraft at skyde Dyret), og bestaaer igien af 3de Stykker: a. *Buetræet*. b. *Strengen* og c. *Strammeliinerne*.

a. *Buetræet* (Fig. 1, a.) kaldes Pissiksib Kerssukta c : Buens Træværk (af Kerssuk, fældet Træ), er næsten ret ud og kun lidt böiet, gjort af et Slags rödagtigt, stærkt böieligt, Fyr-

*) Nye Samling af Selskabets Skrifter 3die D. p. 444. og følgende med hosföiet Kobber.

***) Thi Crantzes Beskrivelse over denne Bue i hans Hist. von Grönl. 1. p. 194. er alt for kort og ufuldstændig.

retræe kaldet Ikkek*); Længden er $1\frac{3}{4}$ à $2\frac{1}{2}$ Al, Bredden $1\frac{1}{2}$ Tom. og næsten ligesaa tyk, oven til flad, nedentil buglerund; Paa hver Ende er fastsat et Stykke Been eller Horn, der har en Knap som et Hoved og er indkløftet ved Siden, kaldet Innursaksak (af Innørsak, en Menneskeligning), men Knappen selv (fig. 1, cc) kaldes Nokarsarbik \circ : Strækkestedet (af Nokarpok, strammer, strækker), fordi dette Endebeen, som er inden i huult, hvori Buetræet er stukket og tilnagler, tiener til at binde Stræng og Strammeline omkring, og er endnu til mere Standhaftighed omvunden midt paa med een af Stramelinerne, der skilles fra de andre at giøre en Lykke her omkring (fig. 1, bb).

b. *Buestrængen* (Fig. 1. d), der kaldes Nokartak \circ : det Strakte, er af mange omflettede Senetraade**), der skilles ad ved Enderne, for at giøre 2 Endelökker at slaae omkring Knappene, men, naar Buen skal staae slap, bruger man en 3die længere Lökke, som er föiet til Enden (fig. 1, e).

c. *Strammelinerne* (Fig. 1, f) kaldes Kyak, ere paa Ryggen af Buetræet, omtrent 12 i Tallet, af flettede Senetraade eller Kobbe-Remme***) langs hinanden, men deles ad ved Enderne

*) Som blant flere Slags Drivetræ kommer drivende fra Söen med Drivisen, rimeligviis sammesteds fra, som jeg om den har giort sandsynlig i nye Samling af Selsk. Skrift. 3die D. p. 79. og følgende.

**) Hvad Senetraad er, og hvorledes den forfærdiges, har jeg forklaret i min Afhandling om de Grönlandske Sæle i Naturhistorie Selsk. Skrift. 1ste Bind p. 139, 10.

***) Hvad disse ere, og hvoraf giøres, har jeg forklaret i næstanförte Skrift i 1ste Binds 2det Hefte p. 151.

og gaae uden om Knappene, tiene til at holde Buetræet altid stramt, og 2 af disse Liner ere længere end de andre til ovenmeldte Brug at vindes om Midten af Endebeuet*). *Bindselet*, kaldet Kelernera (af Kelerpok, binder) bestaaer af andre Senetraade paa tvers over Strammelinerne paa begge Sider af Midten mod Enderne, for hvilke ere giorte Indskæringer i Træet, da de tiene til at holde Strammelinerne samlede, at de ei skulle adspredes uden for Træet (fig. 1, g); fra disse gaae atter andre paa langs og forene sig med Strammelinerne til at stramme paa ny (fig. 1, h); uden om dem alle ere ryndt vundne enkelte flettede Senetraade, kaldte Nervogee \circ : dets Baand, som holde alting tæt ved Træet (fig. 1, i).

B. *Pilen* (Fig. 2) kaldes Karksok \circ : den som sprænger eller giör Hul, og bestaaer af a. *Skaflet* b. *Fiærene* c. *Benet* og d. *Fernet*. Pilens Længde retter sig efter Buen, dog gjerne $1\frac{1}{2}$ Alen.

a. *Skaflet* (fig. 2, a) kaldes Karksub Kerssukta \circ : Pilens Træværk, giøres af et Slags let og hvidt Drivetræ kaldet Unarsivik, der ligner Gran**), for at kunne være let til at fare igjennem Luftren; det er ryndt og trindt med en Klöft i Enden, kaldet Erka \circ : dens Mundvig (fig. 2, b), som sættes over Buestrængen.

b. *Fiærene*, Sulluee (fig. 2, c), ere gjerne Ravnefiære, som sidde paa Skaflets överste Ende, til hver Side een, og ere

*) Crantz siger vel l. e., at de giøres af Fiskebeen, men dette er urigtigt.

**) See min Afhandling i 5te Bind 2det Hefte. p. 159. 1.

med begge Ender bundne fast ved tyndt Fiskebeen eller Senetraad; Disse Fiære holde Pilen i lige Stilling i Luften.

c. *Benet*, kaldet *Nákok* (fig. 2, d.) er af Rhenshorn, maa- delig langt, fladtrindt, hvori Endejernet sættes; det er indstrødt i Skafret i et Endehul, kaldet *Nakolerbia*, og omvunden med et Bindsel af Fiskebeen, *Nervngæe*, (fig. 2, e.). Paa Siden af samme ere *Modhager*, *Akingæe*, (fig. 2, f.) til at holde tilbage i Byttet, enten kun 1 eller 2 paa een Side, eller 3, hvoraf 1 paa den anden Side, men ogsaa undertiden 7 alle paa een Side.

d. *Jernet*, kaldet *Ullunga* (fig. 2, g.), er fladt, spidst, tre- kanter, skarpt, undertiden af *Messing*; det er sat fast i en Kløft i *Nakok*, og tilnaglet, da saadan Kløft kaldes *Ullulerbia*.

c. *Koggeret* kaldes *Póktak* (Fig. 3.), er syet af sort *Sæl- skind*, *Erisák*, som kan holde Vand ude *), og tjener saavel for *Pilene*, som *Buen* og *Madposen*. Dets överste længste Deel (fig. 3, a.) kaldes *Pissiksim Inna* 3: *Buens Sted*, fordi det tjener egent- lig for *Buen* at ligge i; men *Aabningen* i den ene Ende, *Mangu- lerbik* 3: *Indputtestedet* (fig. 3, c.), er tilfælles ogsaa for *Pilene*; Dets nederste Deel (fig. 3, b. b.) kaldes *Karksum Inna* 3: *Pilens Sted*, fordi *Pilene* der ligge, samme løber i eet med foregaaende. Dertil kommer *Takoarbik*, *Madposen*, der sidder paa Siden, som en *Patrontaske* (fig. 3, d.) og hænger paa en liden *Pind* oven til (fig. 3, f.) Ogsaa er oven til anpasset en *Rem* at bære alting i over *Hovedpanden*, kaldet *Nangmaut* (fig. 3, e.); thi *Grönländerne* bære gierne deres *Dragter* saaledes.

*) Sammes Tilberedning har jeg viist i *Naturhist. Selsk. Skr. l. c. p. 149.*

Med denne *Flitsbue* skiöd man Rhensdyr og Harer, da man enten eenlig stial sig paa dem, og kunde paa lang Frastand træffe temmelig vist, eller og, naar Dyrene vare mange, man anstillede en Klappejagt, da Qvinder og unge Folk omringede dem, og paa de Steder, hvor ingen Mennesker vare posterede, satte man opstille hvide Kieppe med en Græstörv paa til Skræmsel; Saaledes jagede man dem enten til Mandfolkene, som laae i Skiul bag oprettede Steengierder, kaldte Tellut o: Skydeskiul, (der endnu vises hist og her, som blotte Mindesmærker om saadan Jagt, og hvoraf man tillige seer, hvor nær Rhensdyrene da have været Söekanten frem for nu) fra hvilke Skiul man da skiöd Pilene i dem ved deres Forbifart*), eller og man drev dem ud i store færske Søer, hvor da Mandfolkene i deres Kajakker forfulgte dem med deres Söepile **).

Haren have de ellers undertiden været behændige nok til at lure sig paa, medens den sov i sit Leie, og da stenet den til Døde. Andre fange dem og med en Snare hængende paa en Snor som to Personer före imellem sig, og anpasse samme over dens Hoved, hvorved den enten qvæles eller gribes i dens Forvirring; dog dette skeer siclden.

II.

Fugle-Fangsten og dertil henhørende Redskaber.

Til Fuglefangsten vide Grönlænderne forskellige Midler at bruge, andre til Landfuglene og andre til Söefuglene. *Landfuglene*

*) En saadan Klappejagt sees afbildet hos Egede l. c. ved p. 33.

***) Harpuner og Lentzer (see min forrige Afhandling i Selskabets Sk.

ere dog kun faa, og søges ikke meget, saa at denne Fangst bliver heel ubetydelig for dem. *Fiskeörnen* (*Vultur Albicilla*) blev forhen skudt med nysbeskrevne store Flitsbue, enten naar den sad stille at hvile sig og man kunde stiele sig paa den bag en høi Sneen, eller ved at forfølge den, naar den svævede oven Fjeldtoppene, da det let kunde skee, medens den længe holdt sig stille i Lufren. *Falkene* (*Falco rusticolus, fuscus og Islandus*), *Uglen* (*Strix Nyctea*) og *Ravnen* (*Corvus Corax*), skiöd man ligeledes fordem med Flitsbuen.

Til *Örnen* brugde man endnu 2de andre Fangemaader: 1) Man grov om Vinteren et bredt Hul i Sneen, hvori lagdes Føde for den, og rundt om Kanten paa Hulter anpassesdes en Snare af Kobberemme eller Fiskebeen, der skiuldes med tynd Snee, og trak den sammen om Benene paa den, naar den satte sig i Hullet for at æde; Saadan Snare kaldes Kellorartout, (af Kellorartorpok, fanger med Snare). 2) Man gav den saameget Spæk, den vilde æde, da den inden at ende den 3die Kobbe Spæk blev saa mat, at man kunde gaae til den og slaae den ihjel; dog da dette var et kostbart Fangemiddel, brugdes det kun, naar Örnene samlede dem af Hunger i Flokketal, og større Skade kunde befrygtes.

Til *Ravnen* brugdes og den samme Maade, som til *Örnen*, at snare den i Sneen; Men andre gjorde sig en Hule i Sneen, hvori de satte sig, og tillukte med tynd Snee over sig, lagde der oven paa et let Strykke Lokkemad; Naar da Ravnen satte sig at æde paa den tynde Snee, gik dens Kløer igiennem, og Mennesket i Sneeuhulen greb den om Benene.

Men disse Fangemaader bruges nu sielden, siden Bössen er kommen i Brug, der gielder isteden for dem alle, og skaffer visere Bytte.

Rypen (*Tetrao Lagopus*), som den eneste Landfugl man giör sig nogen ret Umage for, veed man behændig at fange med en ordentlig dertil indrettet Rypesnare, kaldet Nigartout (af Nigartorpok, fanger med Snare), som bestaaer af en lang flettet Senetraadsnor, i hvis Midte er anpasset 3 à 4 smaa Snorer, kaldte Nigak, som opbindes til Hovedsnoren ved fine Straa, at de skulle ei løbe sammen af Vinden, men dog ei være fastere hæftede, end at de jo let kunne trækkes løse; Saadan en Snare behængt Snor have 2de Personer imellem sig, og med et got Syn, som de gierne have, søge de at faae passet en af de smaa Snarer over Hovedet paa Rypen, som ei begriber, hvad det er, og staaer kun og dreier frem og tilbage med Hovedet; naar man nu mærker, at Snaren er kommen ret over Hovedet, giver den ene Person Slip paa Snoren, og den anden haler til sig, da Rypen, ved at ville flyve, trækker Snaren ud, bryder Straaet, hvorved den var hæftet, og qvæles. Denne Maade bruges endau, og jeg har selv været med at snare Ryper saaledes; det er en fornöielig Fangst og ei saa vanskelig at iværksætte, saasom Rypen til visse Tider om Vinteren er meget spag og lader sig vel komme nær, thi jeg har endog ofte med min Flint maattet gaac noget tilbage, for ei at mas-skyde den, naar jeg var paa Jagt.

Andre der forekommende smaa Fugle, som: *Lapspurven* (*Fringilla lapponica*), *Sneefuglen* (*Emberiza nivalis*), *Sisseröniken* (*Fringilla monticola*).
Vid. Sel. Skr. VI. Deel. II Hæfte 1816. H h

gilla linaria) og *Steendolpen* (*Motacilla Oenanthe*), fanges kun af Börn, især naar de mod Vinteren komme paa deres Flytterreise ned til Husene, og da paa 3de Maader: 1) ved Snarer af de smaa hestehaarliggende Fryndser, der sidde om Hvalbardernes Rand, hvilke de anpasse i Engene over de Urter, hvis Frøe de søge, eller paa smaa Græstørve og toppede Stene, hvorpaa er lagt en Regnorm til Løkkemad for Steendolpen, hvori Fuglen da bliver hængende med Fødderne. 2) Ved at giøre en ophøiet Kreds, hvis Midte de opfyldte med smukke grønne Urter, som Fuglen pleier at søge, men om Randen anlægge en større Snare af Fiskebeen med en Line at trække paa, naar de see Fuglen i Midten, og saaledes snærer den om Fødderne. 3) De skyde dem og med smaa Flitsbuer, der næsten ere som Europæiske Börns, og med hvilke de grønlandske Drengene skyde temmelig vist; Pilen dertil har et spidst Jern eller Been i Enden, og i Buetræet er et Løb for den at skydes frem i; Strengen er af Senetraad og isteden for Stillepind bruges Fingrene at skyde den op med.

Men *Söefuglene* ere desflere og for Grönlænderne vigtigere, hvorfor de og til deres Fangst have udfundet kunstigere Redskaber. Især kommer her i Betragtning deres *Söfuglepiil*, kaldet Nugit, hvilket Navn den har tilfælles med en Snor at trække noget paa (af Nugipok, trækker noget paa en Snor, Traad etc.), fordi man ved at træffe Fuglen med denne Piil ligesom trækker den derpaa, da den bores igiennem og ofte kommer til at sidde langt op paa Pilen*). Dens Hoveddele ere 4, nemlig: 1. *Skaflet*, 2. *Pilen selv*, 3. *Sidepilene* og 4. *Kastetræet*.

*) Crantz kalder den urettelig Nuguit i sin Hist. von Grönl. p. 196. og hans Beskrivelse over den med Figur er tildeels urigtig.

1. *Skaftet* (Fig. 4, a-h) er af Træ, som er let i sig og dog ei for aabent til at trække Vand, nemlig: Unarsivik*). Dets Længde og Tykkelse er ubestemt; Sydlandingerne have gierne de største. Det er trindt, dog i Midten, hvor Sidepilene ere anpassede, noget tykkere end mod Enderne. I överste Ende er et lidet trindt indhulet Rhenshorn-Stykke indsat, kaldet Kakkogeksak ɔ: noget at gnave i, da Kastetræet deri har sin bevægelige Gang (fig. 4, a.). Tæt under samme er Skaftet bredere udrundet som et lidet Hoved, kaldet Niakuta, (af Niakok, et Hoved) for at skaffe Kastetræet fri Gang, og er gierne eet Stykke Træ med Skaftet selv (fig. 4, b.); Stedet tæt neden for samme (fig. 4, c.) kaldes Kakkoga ɔ: det paagnavede, fordi Kastetræet der har sin Plads og Paagnavning med sin inderste Huling. Den Deel af Skaftet, som er neden for Sidepilene og nærmest ved Pilejernet, kaldes Sioa ɔ: dets Front, fordi den vender forud (fig. 4, d.).

2. *Pilen* selv kaldes ved Colonierne *Pilejern*, fordi den for det meste er af Jern, og kiöbes ved Handelen; den er trind og maa delig spids (fig. 4, e.); för Beseilingen brugde man den af Been (fig. 5.), og bruger den endnu, hvor man er langt fra Colonierne. Med Pilejernet har det sig ellers i Henseende til Navn, Størrelse og Modhager (fig. 4, f.), som med Kastepilens**); Modhagerne holde imod, at Fuglen ei kan faae Pilen slidt af sig; Beenpilen har og en Modhage, (fig. 5, a.), men kortere og tykkere.

*) Jevnför herom 5te B. 2det H. p. 159.

***) Jevnför min forrige Afhandling i Selskabets 5 Bind 2 Hæfte pag. 160, 2.

saavel som Pilen selv, der er mere plump end den af Jern^{*)}. Pilen bankes ind i Skaftets nederste Ende, og saadant Hul kaldes Mangulerbia σ : dens Inddrivelses Sted (fig. 4, g.), men, paa det Træet ei deraf skal sprække, og at Pilen kan sidde paalidelig, er det først ombunden med Fiskebeen paa Skaftets Ende (fig. 4, h.), hvilket Bindsel kaldes Nervnga, og dets begge Ender ere dybt indskaarne i Træet; fra dette Bindsel gaaer et tyndt Strykke Fiskebeen, kaldet Pitivta σ : dets Line (fig. 4, i.), som er gjort fast oven for Sidepilene paa Kakoga (see oven for under Skaftet) med et Bindsel af nysmeldte Egenskab (fig. 4, k.), og Linen er med begge Ender stukken ind under hvert Bindsel; Den tiener til, om Skaftet blev brudt, da at holde begge Dele samlede, saa Jernet ei skulde synke, men flyde op ved Skaftet.

3. *Sidepilene* kaldes Ait, ere 3 à 4, korte, anpassede paa Skaftets Sider lidt over Midten og henimod Pilejernet (fig. 4, ll og fig. 6.), og krumme ud til Siderne, fordi de ere bestemte til at fange Fuglen op, om den egentlige Piil skulde slaae Feil. De ere helst af Rhenshorn eller Been, have hver paa den inderste Side 3 à 4 Modhager (fig. 4, m. og fig. 6, c.) af Egenskab med den, som findes paa den forommeldte Beenpiil (fig. 5, a.). Paa det Sted, de sidde, ere indgravne i Skaftet ligesaamange dybe Furer, kaldte Alergvee, der gaae skiævt ind i Træet, at Sidepilene der kunne indstikkes og sidde fastere under det modstaaende Træ; derfor ere og Enderne aflange, spidse og krumt afpassede, da saa-

*) Crantz siger l. c., at den har kun een Modhage, ventelig for at skille den fra Kastepilen med 2 Hager, men det er ugrunder, da begge Slags have een og flere i Flæng.

dan istandgiort Ende kaldes Kingarnera (fig. 6, a.) og har mange smaa Huller, hvorigiennem den bindes fast (fig. 6, b.); Disse Sidepile ere fastbundne til Skaftet paa 2de Steder med Senetraad nogle Gange flettet; Det første Bindsel gaaer omkring de överste Enden meget stærkt, da de endog binde Kingarnera inde i Hullerne Alergvee, og til större Styrke er for Enden indflettet i Senetraaden et tyndt Stykke Fiskebeen, som neppe bliver synligt, hvilket Bindsel kaldes Kemekejutei (fig. 4, n); Det 2det Bindsel er længere ud over Midten af Sidepilene, da Senetraadene flettes om hvert Horn især, desuden ind i hverandre paa adskillige Maader, efter Grönlændernes sædvanlige Behændighed, og kaldes Aliutei (fig. 4, o.).

4. *Kastetræet*, kaldet Nørsak, bruges til at kaste Pilen fra sig med, naar det med sin krumme Hage i överste Ende anpasses i Pileskaftets Kakogeksak (see oven for) og anlægges med sin hule Rende paa det trinde Skaft; Det er af samme Beskaffenhed, som Kastepilens, da man bruger eet og samme Kastetræ til begge Slags Pile*).

See hvilken Mechanismus Nödvendigheden har kunnet lære et ellers dorskt Folk, og ligesaa vittig er denne Piils Brug; Thi herved maae iagttages adskillige Haandgreb, i hvilke de ere temmelig udlærte. Brugen deraf skeer ellers omtrent paa samme Maade, som ved Kastepilens Brug**), kun med den Forskiæl, at der

*) Jevnför min forrige Afhandling l. a. p. 164, 6.

**) Som sammesteds p. 164. er ommeldt og jeg derfor finder overflödigt her at igientage.

maatte Sideblæren være opvendt, men her Strækkelinen, for at holde Pilen desbedre i Ligevægt, naar man hæver den, og at man kaster denne Piil høiere i Veiret end Kastepilen; Har en Fanger begge Pile liggende for ved sig paa Kajakken, saa ligger Söefugle-pilen paa venstre Side med Enden op til Kajakstolen.

Men ikke alle Söefugle kunne fanges med denne Söefugle-piil; Det skeer kun især med dem, som pleie at dykke under Vandet for at söge deres Föde, og med nogle af dem vanskeligere end med andre. De Söefugle, man meest fanger dermed, ere *Edderfuglene* (*Anas mollissima* og *Anas spectabilis*), Alkearterne (*Alca Pica*, *Torda*, *impennis*, *arctica* og *Alle*)*).

Hvorledes det gaer til med Edderfugle-Fangsten, har jeg omstændelig viist under *den pukkelnæbbede Edderfugls* (*A. spectabilis*) Beskrivelse i Naturhistorie-Selskabets Skr. 2. B. 2. H. p. 78. som jeg ikke her vil igientage.

Alkefangsten ved denne Piil gaer lettest for sig med den saakaldte *Boefiær* (*A. Alle.*), thi den er en af de dumme Söefugle, og, da den næsten altid sidder og piasker i Vandet med sit Neb, kan man komme den temmelig nær, især naar den om Efteraaret og Vinteren kommer i Hobetal under Landet; Mærker man, at den er mere sky end sædvanlig, da flöiter man fint og

*) Man tillægger mig i Königl. Schwedisch. Academie der Wissenschaften Neue Abh. 9ter Band p. 201. at skulle have opdaget i det grønlandske Hav nok en Alkeart, navnlig: *A. cirrhata*, men det er en Ære mig ei tilkommer, og jeg begriber ikke, af hvad Kilde slig Efterretning kan være öst.

afbrudt, for at giøre den godtroende og skaffe den noget at lytte efter; Dykker den end under, saa kommer den dog snart op igien, og bliver inden en föie Tid udmattet fremfor andre Söcfugle.

Efter den skeer Fangsten meest og lettest med *den spidsnebbede Alke* (A. Pica.) og *Klubalken* (A. Torda.) enten de træffes eenlige i Söen, da man gierne for at giøre dem trygge, pleier at udraabe stödende: Sy, Sy, Sy, og da pleier man at kunne komme dem temmelig nær, saasom de af Forundring blive siddende at gabe paa en, og kan man saa uformodentlig overrumple den med Pilen, eller om den end faaer dukket under, saa kan den dog, da det skeer i Frygt og Hast, og den ei bliver forinden ret opblæst, ei holde saa længe ud, som ellers, *eller* og, hvor de træffes i Hobetal i Indvigerne mellem Landene, da flere Kajakroere samle sig, for med forenet Flid at eftersætte den med deres Pile, da den for at undgaae en Piil træffer for en anden; Man indringer da vel ikke Flokken, som er i færd med at dykke under for at æde, men man skyder ligefrem med Kajakkerne midt igiennem Flokken at tage med paa Veien, saamange man kan faae, naar de, ingen Fare forventende, komme oppippende fra deres Dykkesteder, hvor Fangerne ved deres stærke Roening ere komne dem nær, medens de vare under Vandet, og, naar man da har gaaet dem igiennem, holder man stille under Landskyggen nogen Tid, indtil de igien komme i Rolighed til at æde (thi ellers vilde de flyve ud af Vigen), og da vender man tilbage igien paa samme Maade, saaledes fortfarende Dagen igiennem frem og tilbage.

Til den spidsnebbede Alke (*Alca Pica*) veed man ellers endnu 2de andre Fangemaader, som jeg ei kan forbigaae at ommelde, nemlig:

a. Hvor den gives i Mængde, og mange Fangere boe paa en Fangeplads, pleier man og at omringe dem i Søen og drive dem paa Land, da de ei gierne lade sig tvinge til at flyve; Imidlertid ligge Qvindfolkene paa Strandbredden med skiulte Hoveder kigende ud imellem Armene, og give sig strax til at forfølge Alkerne, som uden at mærke Ufred ere komne paa Land, og gribe dem levende, saasom de ere slette til Fods og kunne vanskelig undlobe, thi, skjønt de kunde flyve bort, driste de sig ei til at begynde derpaa formedelst den dem saa pludselig overrampende Fiende; Snart blive de nu udmattede, opnaaede og grebne, om de end bruge Vingerne til Hielp i deres Løb.

b. Syd paa Landet fanger man dem og med Garn giorte af Fiskebeen-Snitlinger, der forresten ligne Fiskegarn med Sænke-stene neden til og Flær oven til paa Randen, og en Line ved hver Ende at giøre det fast med paa Landet, da man, ved at omringe Fuglene med Kajakker, driver dem i Garnet, hvori de stikke Hovedet, især naar de ville dukke under, og, saasom de ville mere og mere frem, indvikle sig saaledes med Vinger og Fiær, at de blive siddende, og kunne tages med Hænderne.

Lunden (*Alca arctica*), som gierne holder sig langt til Søes, og kommer sielden under Landet, kan vel i Begyndelsen, som uvant til at see Folk, være dumstristig nok og lade sig komme nær, saa at den deslettere kan skydes med Söefuglepilen, men den

bliver snart mere sky, og desuden kommer den kun faa Aar i nogen Mængde, saa dens Fangst bliver i det hele ubetydelig.

Vigtigere er Fangsten med *Gairfuglen* (*Alca impennis*) samme Aar, da den kommer under Landet i Mængde, men, saasom dens Vinger ere saa smaa og til Flyven ubrugelige, er den af Naturen begavet med desto stærkere Evne til at dukke under Vandet, og maae derfor, som en stærk Dykker, forfølges af Grönländerne flokkeviis med deres Söefuglepile, som passe paa at skrige, saasomt den kommer op at trække Luft, paa det den skal blive forskrækket, holde sig deslængere under Vandet, uden at have trukken tilstrækkelig Luft, og blive saaledes dessnarere udmattet, da de endelig komme den saa nær, at de kunne slaae Pilen i den, dog kan den holde temmelig længe ud.

Med de andre Dykkere blandt Söefuglene, saasom: *Teisten* (*Uria Grylle*), *Loomen* (*Colymbus septentrionalis*), *Ömmeren* (*Colymbus glacialis*), *Fisk-Anden* (*Mergus serrator*), *Angletasken* (*Anas hyemalis*) og *Skarven* (*Pelecanus Carbo*), holder det vanskeligere at faae Bugt ved Söefuglepilen, deels fordi de ere saa stærke Dykkere, deels og meget sky, og nogle af dem, især *Teisten*, *Loomen*, *Angletasken* og *Skarven*, byde strax til at flyve derfra, hvor da Pilekaster bliver uanvendeligt; kun forsøger man da at kaste Pilen meget høit i Luften, eller række sin Aare i Veirer, at de kunne skrækkes ved Forestillingen om en Rovfugl, som maatte ville slaae ned efter dem, og for at undgaae ham give sig til at dukke under Vandet, da man siden desbedre kan forfølge og udmatte dem, til de omsider, ved at piaske sig frem oven i Vand-

skorpen for at trække Luft, stille sig desmere blotte for Pilen, hvilket især lykkes med Teisten.

Vil man ellers med Held eftersætte *Teisten*, maae man flöite ganske fiint og uafbrudt, for at efterabe dens Skrig, dernæst skyde Aaren saa sagtelig fra den ene i den anden Haand, at den desmindre skal forfærdes, da den saaledes, ved at agte paa Eens flöiten, lader sig bedre nærme end ellers.

Teisten fanges ellers og levende i sin Rede mellem Steen-Uerne ved Strandbredden, da den gierne har kun een Aabning til Ind- og Udgang, da ei allene de Unge, men og de Gamle, som ligge paa Æg, kunne overrumples som i et paa begge Sider med Stene omringet Kammer og gribes med Hænderne; er den saa langt inde, at man ei kan naae den med Hænderne, da enten stikker man den med sin Piil eller noget andet skarpt, eller og man paa Enden af en Kiep anpasser en Snare af sin Stövlerem at trække den til sig med; Fig. 7, viser en saadan Snare, da Littr. a. er Skafter. b. Stövleremmen eller en anden Line bunden til Enden af Kieppen. c. det Sted, hvor Linens ene Ende er fastbunden, og forsynet tillige med en Malle at stikke den anden Ende igiennem. d. er den Ende, man trækker paa, naar man har faaet Snaren ret om Fuglen, og saaledes trækker den hiem, da Snaren kan snæres saa tæt om den, at det ei bliver den mueligt at slippe lös.

Vil man fange *Sharven* med Söefuglepilen, da maae det helst skee ved at komme uformodentlig omkring en Landodde, hvor den i Nærværelsen har været ifærd med at dukke under efter Fiske og komme bag paa den, naar den nylig er kommen op med

en stor *Ulk* (*Cottus Scorpius*) eller anden Fisk i Halsen, som man ei maae give den Tid til at faae nedslugt ganske eller faae udtrukken med Foden, det den ellers gierne vil, da den saa er for tung til at flyve op, og besværligere ved Dykning vil kunne undflye.

Man fanger ellers *Skarven* paa 2de andre Maader, enten

a. ved anpassede store Snarer paa dens Sovesteder paa de høie og bratte Fielde mod Søen, da man fra en oven til anlagt stærk Stang nedhænger en Rem med 2de Snarer af Hvalbarder jevnstides ved det Sted, hvor den pleier at sætte sig til Natteroe; naar den da enten kommer flyvende til Stedet, eller vil flyve bort derfra, saa flyver den let i Snaren og bliver hængende død, eller

b. ved at passe den op paa disse Steder, naar den sover, og om Natten i Maanskin (skiøndt med stor Fare paa disse bratte Steder over Søen) griber den levende, eller hugger ovenfra en Krog i den og haler den til sig.

Af de andre Söefugle, som ei kunne dykke, veed jeg kun at melde om *Mallemukken* (*Procellaria glacialis*) og *Skraben* (*Procellaria Puffinus*), som kunne uden Vanskelighed skydes med Söefuglepilen, naar de i stærk Taage komme under Lander og sidde flokkeviis paa Vandet, da de ere meget dumdristige, og lade sig komme saa nær, at man endog ofte kan skyde 2 paa eensgang ja undertiden gribe dem levende. Man slaaer dem og med Pilen i Flugten, naar de efter deres Skik flyve langs med Vandskorpen tæt forbi Kaiakken. *Struntingeren* (*Larus parasiticus* Linnæi) fan-

ges og undertiden med Söefuglepilen, naar den træffes sovende paa Vandet, og man kan liste sig paa den, ved at roe ganske sagte.

Men til de andre Maage-Arter ere andre Fangeredskaber udfundne. Til *Krykkien* (*Larus tridactylus*) og *Tærnen* (*Sterna hirundo*), bruger man et vist Slags Snarer gjorte af Fiskebeen, der flere i Tallet ere anpassede omkring en Træetold til Dobbelt i Midten, fra hvilket nedhænger en liden Fisk, gjerne *Lodden* (*Salmo villosus*) til Lokkemad, da saa Fuglen, ved at slaæ skraa ned efter den överlig i Vandet hængende Fisk, maæ komme i een af Snarerne med Hovedet, og snare sig selv, saa den af Fangerne kan gribes, skiönt man ofte allene bruger en liden Klynge Tang til Sænk, den Fuglen ei formaær at före op med sig. Denne Maagesnare anstilles meest under Iisskotser, hvor *Krykkien* og *Tærnen* pleie at opholde sig, og Fangsten er i sig selv farlig, thi Fangeren maæ holde sig i Nærværelsen, og, om imidlertid en saadan Iisskotse gaær i Stykker, som ofte skeer uformodentlig ved at komme ud af sin Ligevægt og dreie rundt, saa er han om en Hals formedelst den skeerte stærke Bevægelse i Vandet, og mange sætte virkelig Livet til derved.

De store Maage-Arter, *Blaemaagen* (*Larus glaucus*) og *Svartbagen* (*Larus marinus*), fanges vel og med samme Slags Snarer, men da bruges gjerne en *Ulk* (*Cottus Scorpius*) til Lokkemad; dog da de ofte komme ind i Bugterne og Fiordene Landet nær, hvor Grönlænderne have deres Boliger, fanges de oftere paa 2de andre Maader; *enten* ved en Krog, skiult i et Stykke Spæk, og udkaster

i Vandet efter en Line, som man fra Landet holder fast i, og trækker til sig, naar Maagen har slaaet ned og slugt Spækket med Krogen i sig, hvorved den bliver hængende; eller ved et Stykke Spæk, hvori en til begge Ender tilspidset Træepind indstikkes paa tvers, saa at, naar Maagen sluger Spækket i sig, den ei kan faae det nedsiunket, thi Pinden kommer til at sidde tvers i Halsen, og den maae qvæles, og kan siden optages af Vandet.

Fiörepisten (*Tringa striata*), og andre Sneppe-Arter, giöre Grönländerne ei meget af, og anstille ingen ordentlig Fangst efter dem; kun deres Drengboörn pleie at snare dem ved at stikke en Pind i Jorden og derpaa anpasse en Snare af tyndt Fiskebeen, som staaer ud til Siderne, da Sneppen, ved at löbe frem og tilbage efter Föde, löber uformærkt Snaren om Halsen.

Mere veed jeg nu ikke at anföre om deres Fuglefangst, men maae begive mig til at beskrive deres

III.

Fiskefangst og dertil hörende Redskaber.

Fiskefangsten er af stor Vigtighed for Grönländerne, og dertil bruge de forskjellige Redskaber, alt efter Fiske-Arterne og Stederne, disse opholde sig paa.

Hertil hörer ogsaa *Hvalfangsten*, skiöndt Hvalfiskene regnes blandt Pattedyrene, men, fordi de have udbredte Finner at svöme med i Haver, og aldrig kunne stige paa Landet, ogsaa kunne

betragtes under Fiskene. Men ikke alle Hval-Arter fanges paa een Maade. Hvorledes det gaar til med *Stubhvalen* (Balæna Boops), har jeg viist i mine, sidste Vinter forelæste, Zoologiske Bidrag, under 2det Bidrag Pag. 76 i Selskabets Skrifters 6te Binds 1ste Hæfte, som derfor ei her bør igientages. Hvorledes Fangsten gaar for sig med den egentlige store Hvalfisk, *Bardfischen* eller *Sletbagen* kaldet (Balæna Mysticetus), da var jeg ei paa de Steder i Landet, hvor den egentlig drives; kan derfor ei tale om den som Öienvidne, og, da jeg ei veed noget mere og rettere at sige, maae jeg henvisse til, hvad Egede, Crantz*) og andre derom have skrevet. *Finnfischen* (Balæna Physalus) og *Nebbehvalen* (Balæna rostrata) fanges ei lettelig af Grönländerne, da de ere for vilde at komme til, og desuden, om de end söges af flere samlede med deres Harpunpile og Lentzer**), saa spolere de for det meste kun deres Redskaber uden at dræbes. *Cachellotten* (Physerer Macrocephalus) dræbes med samme Slags Lentzer, som *Stubhvalen* og maae söges, naar den ligger rolig oven paa Vandet, da man uden Vanskelighed kan komme den nær og stikke den bag Lallerne, hvorpaa man tager Kiende efter dens Fure oven paa Ryggen bag Hovedet, som allene er tilsyne i saadan dens Stilling, og undertiden kan man give den flere Stik, för den vil gaae under, kommer og snart op igjen for at trække Luft, da man saaledes maae forfølge den flere Dage i Rad, og give den Mængde af Stik, förend den

*) See Egedes Grönlands naturlige Historie p. 57, med hosföiet Kobber, og Crantzes Hist. von Grönl. I p. 159.

**) Jevnför min Afhandling om de Grönlandske Fangeredskaber ved Sælfangsten i Selskabets Skrifters 5 B. 2 H. p. 131 og 166.

vil döe; omsider stinker den endog, för den er ret död, og er efter Döden, skiöndt nys fanget, ligesom halv forfuler. Det er dog kun sielden, at Grönländerne selv faae Cachelotten fanget, men tiere træffes gamle döde Aadseler opdrevne (ventelig stukne af de Engelske eller Amerikanske Cachelot-Fangere), hvilke de spise med god Appetit, dog kaste de Kiödet bort, naar det er alt for stinkende og giennemtrukken af salt Vand. Saasnart man ellers selv har faaet den fanget, slæber man den efter sig med Sang og Fryd til Lands, og da flentser enhver, som kan og vil, frit og uden Hinder. Til denne og andre Hvales Flentsning bruger man et Slags Springpeltse, kaldet Atterdlæk, hvori man kan flyde op paa Vandet uden at staae Fare for at synke, da Hætte, Tröie, Ærmer, Vanter, Buxer og Støvler gaae i eet, og et Hul haves midt paa Livet, at krybe ind udi, som siden sammensnöres, ligesom og Hætten gaaer trangt omkring Ansigtet, hvorved Luften i den rummelige Peltz, syet af sort og glat saa kaldet Vandskind, indesluttet og bærer Flentseren op, saa at han kan ligesom sidde i Vandet i al Magelighed at flentze.

Eenhörningen (Monodon Monoceros) og *Hvidfisken* (Delphinus albicans) fanges i aabent Vand med Harpuun og Blære, ligesom Sælhundene*), men ere vanskeligere at komme nær, og skyde siden frem med større Fart, naar de faae Harpunen i sig, hvorved ofte Harpunlinen brister, formedelst Blærens Modstand i Vander, og alting gaaer da forloren. Langt Nord paa Lander, hvor Isen snart og stærk lægger til i de store Bugter, og disse

*) See sammesteds p. 131.

Hval - Arter derfor, til at trække Luft, holde gjerne nogle Vaage aabne i Isen, til hvilke de i store Flokke jevnlige søge, oppasse Grönländerne dem ved disse Vaage om Iisbredden, og derfra slaae Harpunen i dem med blot Line uden Blære, kun hæfter man et Merke paa Linen for at kiende den fra andres, thi, skiont Harpuunlinen er uden Blære, har man ei at frygte for at de skulle undløbe, saasom de have ei flere Vaage eller aabent Vand i Nærheden at søge til, men maae stedse tilbage til samme Vaag at trække Luft, og naar de omsider döe af Harpuunsticket, kiender hver sin Line og trækker sin fangne Fisk op paa Isen.

Marsvinet (*Delphinus Phocæna*) fanges og med samme Redskaber, men for at kunne anbringe disse Pileskud, maae der passes paa, naar det er trygt og holder sig nogen Tid stille i Vandskorpen. *Springeren* (*Delphinus Delphis*), *Svinehvalen* (*Delphinus Tursio*) og *Lillevangen* (*Physeter Microps*), saavel som de övrige Tandfiske, give Grönländerne sig sielden af med; da de ere for vilde, saa det er kun et Lykketræf, at flere samlede kunne finde Leilighed at harpunere dem ligesom *Marsvinet*.

De egentlige Fiske af det store Slags, saasom: *Helleflyndrene* (*Pleuronectes Hippoglossus* og *Cynoglossus* *), *Stortorskene* (*Gadus Morrhuæ* og *Callarias*), *Seien* (*Gadus virens*), *Langen* (*Gadus Molva*), *Rödfisken* (*Perca Norvegica*) og *Berglaxen* (*Macrourus rupestris*)

*) Den Fisk, jeg nemlig under dette Navn har beskrevet i min Fauna Grönl. Spec. 118, men vil søge Leilighed i en af mine følgende Afhandlinger nærmere at bestemme.

fanges med en *Dyb-Vands-Snöre*, som er lang og stærk, kaldet *Itinersiuut* 3: et Redskab at söge Dybet med (af *Itinek*, Dybet), fordi den bruges paa meget dybe Steder, hvor disse Fiske opholde sig, eller *Netarnarsiuut* 3: en *Hellefisksnöre* (af *Netarnak*, en Hellefisk) fordi den bruges fornemmelig til Hellefiskefangst paa 100 à 200 Favnes Dyb; dens Skikkelse udviser Fig. 8. hvor Lit. a. er Krogen (*Karsursak*), större og stærkere, end paa nogen anden Snöre, hvilken enten köbes tilgiort ved Colonierne, eller forarbejdes af Grönländerne selv af et Sextomme-Söm eller andet Jern, og saadan holdes for mere paalidelig, end de köbte. b. er en Modhage (*Akinga*) til at holde i Fisken, at den ei skal slippe af. c. viser den Strækning, hvor Madingen ombindes. d. er et Stykke krumt og tyndt Reenhorn, Been eller haardt Træ, hvori Krogen er fastsat saaledes, at i Horner er gjort en Klöft eller Rende, hvori Krogens överste Ende er indlagt, tilnaglet og ombunden med Senetraad; dette Stykke hedder *Keivik* 3: Bidsted, fordi Madingen her har Sted til Bid for Fisken. e. er et Stykke tykt Hvalbarde, der ved en kort Rem for hver Ende samler Krogen med Sænkestenen, og holder Krogen stramt udstrakt, samt hindrer, at Fisken ei bider Snoren af ræt oven for Krogen, da Hvalbarden er fastere at bide i, end en Rem; ellers bruge og nogle en bred og tyk Kobberem, af Mangel paa Hvalbarde. f. er Sænkestenen, hvormed Snörens nederste Ende kan sænkes til Bunds; denne maae være af Veegsteen, paa det man i samme kan faae boret Hul til Fastgiörelse; dersom man i Mangel heraf maae bruge Kampsteen, da indsyes den i et Stykke Skind, paa det man kan faae noget at hæfte Remmen ved, saasom man ei i den, som i Veegstenen, kan bore Hul, men derved er den Feil, at, naar

Skindet hæver sig, holder det endeel Luft inde, hvorved Stenen flyder noget op, og er derfor ei saa tienlig. Den maae være temmelig stor. g. er en bred, men kort, Kobberem, som samler Stenen med Snören. hh. ere 2 smaae Been-Legener eller Been med en Hvirvel i, som kan dreie sig ruudt, og hindrer Snören fra at snoes og brydes, eller faae Bugter, kaldes derfor Kervserut (af Kervsak, snoet), og af saadanne gives paa denne Snöre 2 eller flere, ligesom den er lang til. i. er Snören eller Linen selv, som ligger oprullet og bruges ei i Grönland af Garn, det Landet ikke eier, men enten af tynd skaaren Hvalbarde, sammenknyttet paa mange Steder, eller af Kobberemme, som skiæres saa lange som mueligt af *Remmesælens* (*Phoca barbata*) Skind. Det første Slags bruges meest Nord paa Landet, hvor *Bardehvalen* (*Balæna Mysticetus*) falder, og det sidste Slags meest Syd paa, hvor *Remmesælens* (*Phoca barbata*) falder. Bardesnören har det Fortrin for Remmesnören, at den kan bruges mange Dage i Rad, saasom den ei trækker Vand, hvilket Remmesnören giör, som derfor hver anden Dag maae törres i Luften, desuden er Bardesnören lettere at mærke Fisken paa og ei saa tung at hale; derimod har Remmesnören det Fortrin, at, da den ei er knyttet paa ret mange Steder, trækkes den ei saa let i Strykker, som Bardesnören, af hvis mange Sammenknytnings Steder snart en Knude kan gaae op, og denne falder tillige kostbarere. Til en Bardesnöre behöves fuldkommen 1 Overmaals Barde, thi man har Snörer fra 100 til 200 Favne til den egentlige Hellefiskefangst, ja til visse Fiskepladse, især hvor der fiskes efter Rödfisken bruges 300 Favne, og da maae mere end 1 Barde til, derfor og saadan umaadelig lang Snöre kaldes Sullupaugarsiut 3: Rödfiskesnöre (af Sullupaugak, en Rödfisk. k. er

en Blære paa överste Ende af Snören, kaldet Auatårtak (af Auatak, en Kobbeblære), som enten er Maven af en Sælhund, Hund eller Marsviin, eller og et Stykke af en Hvidfiskemave; naar denne Blære er oppustet, tiener den til at holde Snören oppe i Vandet, saa den ei skal synke, i Tilfælde at man maatte nödes til at give Slip paa den for at give efter for en stor Fisk. Den maae være middelmaadig stor, at deels ei Snören skulde briste, om den var for stor, deels Fiskene ei löbe bort med Snören, om den var for liden. I er et liden Been-Rör med en Tap i, paa Enden af Blæren, hvorigiennem man oppuster den, kaldes derfor *Puerbik* (af Puer-pok, blæser op).

Denne Snöre er ikke af liden Vigtighed for en Grönlander, thi den skaffer brav Föde, naar han opholder sig paa gode Fiskepladse. Men, da den, som sagt, bruges paa meget dybe Steder enten i Fiordene eller paa Fiskebankerne ud til Söes, kan ei dermed fiskes uden i stille Veir, liden Ström og Söegang, paa det Snören kan blive ved Bunden; og især skeer det Foraar og Höst, naar Grönlanderne ei have meget andet at giöre, fordi Sælhunden da er borte, og Fiskene, ved at slippe Sælhunden deres Fiende, komme under Landet; dog skeer det og om Vinteren i Fiordene. I aabent Vand fiske Mandfolkene næsten allene i deres Kajak, og have da Snören liggende helst bag, sieldnere for, sig paa Kajakken oprullet, og, naar de komme til Fiskepladsen, binde Mading paa af *Ulk* (*Cottus Scorpius*) eller andet beqvemt paa ovenmeldte Sted, ei paa Krogen eller Modhagen selv, men oven for samme, hvorfor Fiskene og ofte undgaaer; gierne mager man det saa, at Ulkens Skind vender ind ad, men dens hvide og blanke

Kiöd ud, saa og dens Gieller, Lever og andet rödt imellem til at skinne desbedre, og dertil er det beqvemt nok, at man binder Madingen fast oven for Krogen, der ellers ikke saa let lod sig giöre, naar Fisken sattes heel paa Krogen selv; undertiden, da Krogen er blot, kan man og hugge den i Bugen eller anden Deel af Fisken, naar den söger efter den oven for siddende Mading. Naar da alting er færdig, lader man Snören gaae til Bunds, bevæger den op og ned, samt holder Kajakken paa eet og samme Sred ved at bevæge Aaren jevnlig; bider en Fisk paa, som ei er for stor og tung, da trækkes strax op uden videre, men er den meget tung, var det at befrygte, at man maatte kandre, hvorfor man gjerne giver den al Snören at löbe med, da Blæren, som flyder oven paa, viser hvor Fisken er; siden, naar den er udmattet, kan den med mindre Umage optrækkes, da den er som död, og rolig lader sig trække til Overfladen, hvor den vel igien begynder at blive urolig, men maae derfor strax slaaes for Panden eller i Nakken med en Kölle eller et Stykke Træ. De middelmaadig store Fisk, saasom: Stortorskene, Rödfisken og den lille Hellefiske Art, lægges bag paa Kajakken, men den store Hellefisk og Haien slæbes ved Siden af Baaden.

Thi da Haien, det Slags nemlig, som kaldes *Haakal* eller *Haa-skierding* (*Squalus Carcharias*) gjerne holder sig til Fiskebankerne for at giöre Fangst, hænder det sig og imellem, at den bider paa Krogen, skiönt Grönlænderne ei gjerne ønske det, da den for det meste bider Snören over, dog maae den og undertiden holde for, og da samle flere Kajakker sig om den, naar den er bleven ophalet, og dræbe den samtlig med deres Harpuner, Lentzer,

Purrer og Knive, thi den bider stærk om sig. Om Vinteren, naar man fisker paa Iis igiennem et Vaag, kan det bedre lade sig giøre, da man staaer som paa fast Land at holde den fangen, men i en liden Kajak har det større Vanskelighed, at den ikke skal omkantres ved den idelige Bevægelse, Fisken er i paa mange Snese Favne Dyb. Andre slaae og deres Harpuunpile i Haien, naar de see den oven i Vandet, og da have noget til Hielp at lentze den, hvilket dog lader sig best giøre, naar man fra Landet seer den Strandbredden nær, hvorhen den har søgt efter Folkes Allarm eller for at undflye sin Fiende *Cachelotten* (Physeter Macrocephalus), og derfra kaster Pilen i den, uden at lade Linen følge med, thi dermed haler man den halv levende paa Land.

Til de mindre Fiske, saasom: *Ulkene* (Cottus Scorpius, Scorpioides og Gobio) og *Fiardtorsken* (Gadus barbatus) bruges 2de mindre Slags Snører:

1. *Ulkesnören*, kaldet Kaniorsjut α : et Redskab at fange Ulke med (af Kaniok, en Ulk), fordi denne Snöre meest bruges til Ulkefangst. Den bestaaer af Krog og Line, og vises i Fig. 9. med alle sine Dele, hvor Lit. a. er et lidet Stykke af langt Been eller Horn med 2 smaa Huller for at sætte Krogene igiennem, det kaldes Kannårtak, (af Kannak, et Skinnebeen, fordi det ligner samme), og er butter i begge Enden, og ved överste Ende bundet fast til Sænkestenen ved lidet Fiskebeen, der stikkes igiennem Stenen og Benet. bb. viser Krogene, Karssursak kaldet, men af Sydlændingerne Okomersak β ; noget, som tages i Munden; för den endnu

er fastgjort kaldes den og Pekkitak \circ : det Krumme; disse
 iverlobende Kroge ere egentlig 2 sædvanlige Bakangler,
 kiöbte ved Colonierne, der ere udstrakte og afspidsede til
 begge Ender, men i Nöd bruges andet Jern eller Staaltraad,
 som Grönländerne meget behændig vide at tildanne, og fore
 sig til Nytte. c. er Sænkestenen, som maae være af Veeg-
 steen, eller et andet Slags, der ligner den, fordi den er tung
 og let at arbeide udi; den dannes gierne aflang og kaldes
 Ujarak \circ : Stenen. d. viser hen til de smaa hvide Pletter paa
 Stenen, som betyde Perler, Fierstilke, smaa Stykker Blye,
 noget rödt enten Klud eller det röde af Teistefodder, Ry-
 pekamme o. s. v. som hæftes fast paa Siden af Stenen, for
 at lokke Fisken til Krogen; disse kaldes Kaulorkotei \circ : dens
 samfældige blanke Ting (af Kaulorpok, er hvid og blank).
 e. er et lidet Stykke bredt Kobberem eller Been, kaldet Pa-
 miürsak \circ : Haleligning (af Pamiok, en Hale) og gjort fast
 ligesom a. f. er Linen eller Snören selv sammenrullet, kal-
 det Aulisaut \circ : et Fiskeredskab (af Aulisarpok, fisker); be-
 staar helst af tynd beskaaren Hvalbarde, som sammenknyr-
 res paa mange Steder; i Nöd bruges Ravnefier, flakte og
 samlede paa samme Maade; den skal være 50 å 54 Alen
 lang, naar den skal være fuldkommen og passe til alle Fi-
 skepladse, men paa Iis er der nok, naar den er halv saa
 lang. g. er et lidet Stykke Træ til Flæe eller Dobbelt, at
 Snören ei skulde synke, om den gled af Händerne, kaldet
 Pukrakot \circ : noget at flyde op ved (af Puktavok, flyder oven
 paa). h. er et lidet Legen, ligesom paa Dybvandssnören (p.
 258), til at forhindre Snörens Snoening og Brydning. Fig.

10 viser en Forandring af Krog, som nogle have, da Lit. a. er en saadan Krog selv, bestaaende af et Söm, sat fast med överste Ende i et Been, og i nederste klöfter, saa at deraf blive 2 Hager, der udstaae til een og samme Side. b. er Benet, hvori den er giort fast, ved at indstikke Enden og tilnagle samme. c. er Sænkestenen og d. det överste Been eller Rem (jevnf. Fig. 9. Lit. e.)

Til denne Snöre bruges ingen Mading, men man bevæger den blot idelig op og ned i Vandet, da Fisken, ved at see paa det blanke paa Siden af Stenen, kommer frem af Dybet for at gribe det; dog maae Snören holdes nær ved Bunden; i det den nu gabende nærmer sig Stenen, hugger man den underværende og altid bevægelige Krog i Munden eller Kroppen, hvorfor og Krogen staaer ud til alle 4 Sider (i Fig. 9), paa det at man kan træffe Fisken, til hvad Side den end kommer, og den anden (Fig. 10) er derfor ei saa paalidelig. Ved dette Fiskerie maae ellers vel mærkes, at, saasom Ulken er en tosset Fisk og vil gjerne sluge alting i sig, giver den sig god Tid hertil, og derfor maae man kun jevnt bevæge Snören op og ned, og ved hvert Ryk ligesom lade den hvile lidt, da Ulken imidlertid betragter det blanke, og i den Mellemtid det hviler skynder sig frem fra Bunden for at overrumple det, men bliver da greben af Krogen, som i det samme oprykkes; bliver den ei fuldt truffen, løber den til sit Sted igjen, men tör derfor nok komme 2den Gang, som man paa Sandbund i Soelskin især kan bemærke. Naar man faaer den ophalet, slaer man den

strax over Panden med et Stykke Træ, at den ei skal springe af Kajakken, der ei er, som andre Baade, huul, men flad oventil.

Denne Snöre bruges saavel af Qvindfolk, som Mandfolk; de første, især Enker og Tienestepiger, fiske allene paa Iis om Vinteren, hvorpaa de hugge et rundt Hul for at stikke Snören igiennem; de føre derfor stedse et Huggejern med sig bunden paa Enden af en Kiep, og have tillige en Skindpose med sig at samle Fisken i, da de undertiden komme Hiem med en betydelig Dragt; de sidste (Mandfolkene) fange vel og paa Isen, men meest paa Kajakbaade Vinter og Sommer, da de hänge enten Fisken ved Siden trukken paa en Snor, og slæbe den efter sig, naar den faaes i Mængde, eller og føre den liggende bag paa Kajakken, og have undertiden saa betydelig et Antal, at Kajakkens Bagdeel næsten er skiult under Vandet af Tyngde.

2. *Medesnören*, kaldet Nedlour \circ : et Redskab at fiske med fra Landet (af Nedlukpok, fisker fra Landet), fordi den bruges saaledes. Man kalder den undertiden Sinasiur \circ : et Redskab at bruge ved Strandbredden (af Sine, en Strandbred), altsaa næsten af samme Betydning. Fig. 11 viser denne *Medesnöre*, hvor Lit. a. er en ret og slet Fiskekrog. b. dens Modhage, over hvilken Madingen sættes. c. et kort Stykke Rem, som samler Krogen med d. en liden Sænkesteen af Veegsteen. e. atter en liden Rem, som samler Srenen med den egentlige Snöre f. som göres af Hvalbarde, ligesom

den förrige, gierne 9 à 10 Alen lang, med g. et lidet Fingergreb paa Enden. Naar nogen Forandring först er bleven gjort ved Krogen til visse Arter, faaer denne Snöre Navn af Ersak α : noget at sluge i sig (af Eiok, sluger i sig), og sees Fig. 12 hvor Lit. a. og b. er, som paa Nedlout, men c. et Stykke udpladet Blye, som skinner i Vandet, og er egentlig Aarsag til Navnet, fordi Torsken, som helst hermed fiskes, for at ville opsluge dette blanke, sluger tillige Krogen i sig; i forreste Ende af dette Blye er Krogen indstukken med överste Ende; e. f. og g. er som paa Nedlout. Fig. 13 viser et 3die Slags smaa Snörer til smaa Fiske, hvor Lit. a. viser Krogen, b. en stor klar Perle til at lokke Fisken med, som og er nok til Tyngsel. c. en kort Snor af meget tyndt Fiskebeen eller snoet Senetraad og d. en kort Medestang. Bruges egentlig kun til Fiskeunger, naar disse Stimeviis nærme sig Strandbredden.

Med disse 3 Slags Medesnörer fiskes altid fra Strandbredden, hvor man kan see Fisken överlig i Vandet, og giver agt paa, naar Fisken gaber over Madingen, da man strax rykker til sig for at hugge Krogen fast i den. Dog ere disse Snörer ei af stor Betydenhed, og bruges meget sieldnere, end *Ulkesnören* (Fig. 9 og 10).

Til andre Fiske, især *Steenbideren* (*Anarrhichas Lupus*) og *Rognkalden* (*Cyclopterus Lumpus*) bruges en *Fiskestikker* kaldet *Kakkivsek* (af *Kakkiok*, stikker) som har meget tilfælles med de Danskes *Lyster* eller *Aalestanger*. Den er ellers 3de Slags, som
Vid. Sel. Skr. VI Decl. II Hæfte 1816. L 1

dog ei ere meget forskellige fra hverandre, og alle sidde paa Træskafter 2 à 3 Alen lange. Stikkeren selv, som sættes paa Skaftets nederste Ende, giøres enten af Söm med Modhage eller Krog, hvoraf een til hver Side, saa at den bliver agrenet, eller og af gammelt Jern, som man klöver i den ene Ende, og lader blive heelt i den anden for at stikkes ind i Skaftet, da Klöften danner tvende til hver Side udstaaende og med Modhager forsynede Grene; eller og man bruger smale Stykker Reenshorn dertil, eet paa hver Side, fastbunden til Skaftet, med flere Modhager paa den inderste Side; nogle sætte og imellem Grenene en Middelpig af Jern, som skal hielpe til at stikke Fisken desvissere, men har ingen Modhager; ogsaa nogle have paa överste Ende af Skaftet en Knap af Træ eller Been.

Denne *Fishestikker*, som sees Fig. 14 med Jernpigge og Mellembraad, og Fig. 15 med Hornpigge og flere Modhager, bruges altid nær ved Landet paa ei meget dybe Steder, saa at man kan see Fisken enten siddende stille paa Grunden eller svømmende forbi i Vandet, da man passer paa at faae den lige over hans Ryg og stikker den i ham, thi siden kan den ei, formedelst Modhagerne, slippe lös, men trækkes op. Med dette Fiskeredskab kan endog Dreng og Qvindfolk giøre god Fangst, naar Fisken ret vil gaae til; dog kan det ei skee uden i stille Veir, thi ellers seer man ei vist Stedet, hvor den er, fölgelig ogsaa let slaar Feil; naar derfor Vandet röres noget af en liden Blæst, medens Fangsten gaar for sig, pleier man at tage et Stykke Spæk eller og Rognkaldens gydede Rogn i Munden, gumler det smaat og udspytter det i Vandet noget fra sig, hvor Vinden kommer

fra, derved bliver Vandets Overflade rolig for en Tid, saasom Fedmen vider sig ud til alle Sider og dæmper de smaa Bølger.

Artigt er det ved denne Fangst, at den, som først faaer Fiskeren at see i Vandet, skal høre den til, om han saa end ikke selv har noget at stikke den med, og andre, som stikke den, levere Eiermanden den uden Omstændighed.

Til *Hysen* (*Gadus Aeglefinus*) at fange bruger Grönländerne en artig Maade, som de sige sig at have lært af *Fjeldrøven* (*Canis Lagopus*) som pleier at komme til Strandbredden om Vinteren at fiske, ved at røre med sine Laller i Vandet mellem den brudne Iis, hvorved den lokker denne nysgierige Fisk frem til Overfladen og griber den. Ligesaa giøre nu ogsaa Grönländerne, enten mellem de af Söegangen brudne Iisstykker ved Stranden, eller i et af dem selv hugget Hul paa Isen, helst i Februar-Maaned, da den leger, og dette maae skee om Natten, Aften eller tidlig om Morgenen; da man rører Vandet med en Pind og giör det klart, hvorved Fiskeren lokkes op og kommer ganske överlig i Vandet, og bliver greben med Hænderne.

Lodden (*Salmo villosus**) komme de allerlettest til at fange, som er en særdeles Velsignelse af Forsynet, da de behöve denne

*) Denne Fisk har jeg i min Fauna Grönländica, Pag. 177, kaldet *Salmo arcticus*, men, da Pallas har en anden *Salmo* under dette Navn, som og under samme er indfört i Gmelins System, saa er det bedre med Udgifverne af *Zoologia Danica* i 4de Tome Pag. 45 at give den det Navn *Salmo villosus*, hvilket og bedre svarer til det Gmelinske Navn *Clupea villosa*, skiönt han urigtig med Müller har regnet denne Fisk blant Sildene.

lille Fisk i Mængde at tørre til Vinterproviant, den kommer i Legetiden i Foraaret noget hen paa Sommeren ligesom at tilbyde sig selv i visse Fiorde i store Stimer, saa de uden Vanskelighed kunne samle hele Baade fulde deraf. Ved Loddefangsten saavel som deres Tørring have allene Qvindfolkene at bestille, som især i Juniimaaned med deres Konebaade begive sig op i de Fiorde, hvor de pleie at falde, og forblive der saalænge, til de have faaet nok. Man udfarer da med Baadene til visse Tider, især naar det er Ebbe, for at randsage Strandbreddene, om man kan træffe Stimerne i færd med at lege, da de til den Tid pleie at stryge langs Strandbreddene. I saa Fald öser man dem med et Slags dertil indrettet Loddegarn, i Form af en Hov eller Ketser, lig Europæernes Regegarn, kaldet Kallut α : et Redskab at öse Fisk med (af Kallörpok, öser Fisk), fordi man derved virkelig öser Lodderne op i Baaden, eller paa Landet ved at staae paa Strandbredden; man sætter nemlig Ösen foran Stimen, der saaledes löber selv i den, saa at man blot har nödig at öse dem af, og begynde hvor man slap, indtil man har Baaden fuld eller paa Landet finder sig at have faaet nok for den Gang. Denne Hov er sammenknyttet i Ruder af flettet Senetraad, og fæstet paa et Skaft, som er længere, naar det skal bruges paa Landet, men kortere, naar det skal bruges i Baade. Man öser især om Natten eller om Morgenens tidlig, saasom Ebben gierne da træffer ind paa denne Aarets Tid, og der er desuden liden Nat; og i Ebbetiden maae det skee, fordi Stimerne staae paa Grunden at gyde deres Rogn og Miolk, og da ved lavt Vande desbedre opöses. Ere forskellige Familiers Qvindfolk paa een og samme Baad, saa deler man Fisken imellem sig, dog ei förend den bliver törret ved at udsprede paa Klipper-

ne, som ogsaa maae skee under fælles Arbeide, og siden fyldes den tørrede Fisk i Poser af Skind, da hver Person tager sin Pose, thi den, der eier Baaden, faaer derfor ei mere. Andre, som ei kunne komme med paa Baadene, maae søge at öse fra Strandbredden, hvilket man og i Almindelighed helst giör, hvor det kan skee, for at spare de skröbelige Skindbaade, som ved dette Arbeide blive meget medtagne.

Til Örederne (*Salmo Alpinus*) bruger man forskellige Fangemaader:

1. Med et Laxegarn, kaldet Kaksut, hvoraf dog kun faa Grönlændere have de egentlige af Hampegarn sig tilkiöbte ved Colonierne, og gierne kun i korte Strykker; men förend Landet blev beseilet, knyttede de sig selv korte Garn af flettet Senetraad, hvilke vel og endnu bruges, hvor man boer langt fra Colonierne. Saadanne Garn sættes enten tvers over en Elv, som ikke enten er for stridig eller stor, og giöres da fast ved Enderne til begge Sider paa Landet, da Öreden fanger sig selv ved at löbe deri om Natten; eller og ved Siden af en stridig Elv, langs med Elvens Bredde imellem smaae Holme, hvor Endelinerne kunne giöres fast, i hvilket Fald Fisken maae drives i Garnet ved at kaste Stene i Vandet; eller og tvers over Enden af en liden fersk Söe, som har udlöb i Havet, hvor de da gaae i Garnet om Natten eller man ved at bringe en Kajak over Land i Söen og roe tvers over den frem og tilbage fra den ene Ende mod den

anden plaskende med Aaren i Vandet; og driver saaledes Fisken i Garnet.

2. Man slaar den og med Söefuglepilén (Pag. 242) naar den staaer i Flokketal for Elvmundingen eller man træffer den enkelt springende oven i Vandet.

3. Ogsaa stikker man den med Fiskestikkeren (Pag. 265) naar den sees at sidde roelig ved Siden af en Elvbredde eller Steen.

4. Undertiden vader man, og, naar det giöres Behov, kaster sig nögen i Elven, at randsage under store Stene, hvor den pleier at forstikke sig, og da rages med Hænderne.

5. Eller og vadende i Elven med Loddeösen (Pag. 268) söger at faae anbragt samme under Fisken eller dreven den deri.

6. Man fanger den og, især Nord paa Landet, i et Slags Fiskeruse, som jeg vel ikke har seet, men siges at have kun een Indgang, som en Tragt flettet af Vidieriis, og omgiven med en rummeligere Hals af sammenknyttet Senetraad, der samler Tragtens Munding med den neden til hængende aflangrunde Kurv, flettet af Vidieriis, som en Park, hvori den indløbende Fisk samles, og ei igiennem den tragtformige Indgang kan finde tilbage. Denne Ruse, kaldet Korngortut, bruges kun i Elve, da man vender Mundingen mod Strömmen og lader Kurven selv staae dybere, da omsider deri de i Elven indløbende Öreder kunne samles i temmelig Antal.

7. Andre fange dem med en *Fiskesnare*, kaldet *Napiut*, der stemmer overens med den under *Teistefangsten* (Pag. 250) ommeldt; Forskiellen er blot, at *Fiskesnaren* bestaaer af tyndt Fiskebeen og Skaftet er længere; hvilket man udstikker fra *Elvbredden* med sin udvidede Snor paa Enden, og søger at faae denne om Fisken især tæt ved *Giellerne*, da man trækker til sig med den anden Ende af Snoren, der snører Fiskens ved *Giellerne*, og haler den ind.
8. Nogle fiske den med en *Krog* paa Enden af en *Line*, hvilken man hugger i Livet paa den.
9. Syd paa Landet siges man og at fiske den med *Medesnören* (Pag. 264) fra *Elvbredde*, der rage ud over Vandet, saa at man ei lettelig kommer til Syne.
10. Den almindeligste Fangemaade er ellers, at man afdelar en liden Bugt med et lavt *Steengierde* tværs over, da Stenene ere lagte tæt paa hinanden, kaldet *Sapputit* (af *Sappuvok*, inddæmmer), hvilken *Laxegaard* dannes i *Ebbetiden*, dog saa at *Gierdet* eller *Dæmningen* ei naær til Vandets *Overflade*, naar det bliver *Flod*; naar da Vandet begynder igien at falde, saa samle sig en *Mængde* *Kajakroere* med deres *Baade*, adspredende sig noget ude i *Söen* for *Gabet* af *Bugten*, og piaskende og larmende i Vandet drive saaledes *Öreden* for sig ind i *Bugten* over *Gierdet* ved at roe tværs for *Gabet* frem og tilbage, hvorved den skrækkes ind efter, og derinde holder man den med lige *Larm* spærret, indtil Vandet falder ganske, saa *Gierdet* kan dæmme for Fisken, da man

siden bruger allehaande Redskaber, baade Mandfolk i Kajak, og Qvindfolk fra Landet, at fange og stikke den med, hvorved man reent kan giøre Ende paa al den Fisk, som befinder sig inden for Gierdet, og kan ei komme ud, men omsider maae befinde sig som paa tört Land, naar Vandet i største Ebbemaal ganske er udlöben.

11. Man har endnu en anden Maade, som man kalder Akajarolerdlugit (af Akajarok, en Mave), da man midt i en Elv indhegner en Deel med et Steengierde, oven til viit med en smal Hals hen til et rummeligt Omfang, der saaledes ligner en Mave; derved trænger Vandet igiennem den smale Hals ned i den rummelige Deel, og Öreden fölger med, naar man oven fra kaster med Stene; naar da saamange ere ikömne, som man holder for nok, saa giör man Aabninger i den forreste vide Deel, tilslutter derimod den smale Hals, derved Elven faaer et andet Löb, Vandet bliver stille i den saakaldte Mave og Örederne indsluttede, saa man uden Möie fisker dem med Lodde-Ösen (Pag. 268.).

